

95
FI

FACTS

Euroopan työterveys- ja työturvallisuusvirasto

ISSN 1681-2174

Tiivistelmä raportista "Taloudelliset kannustimet työterveyden ja -turvallisuuden parantamiseksi: katsaus Euroopan tilanteeseen"

Johdanto

Työterveyden ja -turvallisuuden taloudellisilla kannustimilla tarkoitetaan prosesseja, joissa organisaatioita palkitaan turvallisen ja terveellisen työympäristön kehittämisestä ja ylläpitämisestä. Näitä prosesseja voivat olla esimerkiksi verokannustimet, kuten vakuutusmaksun tai veron alennukset, joiden edellytyksenä on työterveyden ja -turvallisuuden parantaminen yrityksessä. Taloudellisten kannustinten käyttö organisaatioiden houkuttelemiseksi investoimaan työterveyteen ja -turvallisuuteen yleistyy jatkuvasti, sillä pelkkä sääntely ja valvonta eivät aina riitä vakuuttamaan niitä työterveyden ja -turvallisuuden merkityksestä. Taloudellisilla kannustimilla voidaan täydentää lakisääteisiä toimenpiteitä, sillä ne tukevat organisaatioita taloudellisesti ja lisäävät hyvän työterveyden ja -turvallisuuden kannattavuutta yrityksissä niin selvästi, että yrittäjät ovat tiedostaneet sen kaikissa jäsenvaltioissa.

Yhteisön työterveys- ja työturvallisuusstrategian mukaan taloudelliset kannustimet parantavat merkittävästi tietoisuutta ja lainsäädännön noudattamista. Strategiassa todetaan esimerkiksi seuraavaa:

Erityisesti pk-yrityksille suunnattua tiedotusta voidaan lisäksi vahvistaa ennaltaehkäisyä tukevilla suorilla tai epäsuorilla taloudellisilla kannustimilla. Kannustaviin toimenpiteisiin voidaan sisällyttää sosiaaliturvamaksujen tai vakuutusmaksujen mahdollinen pienentäminen sen mukaan, miten työympäristöön ja/tai työtapaaturmien vähentämiseen on investoitu, taloudellinen tuki terveyden ja turvallisuuden hallintajärjestelmien luomiseksi tai terveyttä ja turvallisuutta koskevien vaatimusten liittäminen julkisia hankintoja koskeviin sopimuksiin. (Yhteisön työterveys- ja työturvallisuusstrategia vuosiksi 2007–2012, Euroopan komissio, Bryssel, 21.1.2007, KOM(2007) 62 lopullinen)

Raportti koostuu taloudellisia kannustimia käsittelevästä kirjallisuuskatsauksesta, kannustinten soveltamista käsittelevästä poliittisesta katsauksesta sekä valikoimasta tapaustutkimuksia, joissa esitellään tarkemmin kannustinten menestyksestä käyttöö useissa Euroopan maissa ja eri elinkeinoaloilla.

Kirjallisuuskatsaus taloudellisiin kannustimiin

Tutkimuskirjallisuudessa yritysten ulkopuolisista lähteistä tarjottavia taloudellisia kannustimia pidettiin yleisesti erittäin hyödyllisinä työterveyden ja työturvallisuuden parantamisessa. Eri kannustinjärjestelmien vaikuttavuuden arvioinnissa havaittiin kuitenkin metodologisia ongelmia, jotka vaikuttavat tulosten luotettavuuteen. Sen vuoksi katsauksessa suositeltiin lisätutkimuksia kirjallisuudesta saatujen monitulkintaisten tulosten selventämiseksi.

Taloudellisten kannustinten täytäntöönpanossa sovelletuilla kohdennetuilla seuraamuksilla oli huomattavasti voimakkaampi sai-

Teurastajamestarin täyttämä taloudellisia kannustimia koskeva kyselylomake (kuva FBG:n (Saksa), teurastusteollisuuden lakisääteisen tapaturmavakuutuslaitoksen, luvalla)

rauslomia ehkäisevä vaikutus kuin yleisillä seuraamuksilla. Valtion tarjoamien (ulkoisten) kannustinten vaikuttavuudesta ei kuitenkaan aina saatu selvää näyttöä. Tutkimustulosten mukaan 1) veronalennukset voivat tehokkaasti auttaa organisaatioita investoimaan enemmän työterveyden ja -turvallisuuden parantamiseen. Tämäntyyppiset kannustimet toimivat tietenkin tehokkaasti vain sellaisissa organisaatioissa, jotka maksavat yhtiöveroa. 2) Toinen lupaava keino parantaa työterveyttä ja -turvallisuutta on taloudellisten kannustinten yhdistäminen auditointeihin tai toimenpideohjelmiin. 3) Kolmas mahdollinen menetelmä on yhteisrahoitus, jossa valtio maksaa organisaatioille tukea sen mukaan, miten paljon rahaa ne käyttävät työterveyteen. Tämäntyyppisestä taloudellisesta kannustimesta aiheutuu kuitenkin paljon hallinnollisia kustannuksia sekä itse organisaatiolle että viranomaisille.

Vakuutuskannustimilla voidaan tehokkaasti motivoida organisaatioita panostamaan työterveyteen ja -turvallisuuteen. Tutkimustulosten mukaan taloudelliset kannustimet vaikuttavat selvästi työntekijöiden käyttäytymiseen ja vakuutustapahtumien määrään organisaatiossa. Työtapaaturmavakuutusten alalla on tehty jonkin verran tutkimusta riskin mukaisen hintaporrastuksesta. Porrastus toteutetaan yleensä yrityksen vahinkotilastoon perustuvana bonus-malus-järjestelmänä (tapaturmien määrä nostaa vakuutusmaksuja ja päinvastoin). Kirjallisuuskatsauksessa analysoitiin useita riskin mukaisen porrastuksen tehokkuutta mittaavia tutkimuksia ja saatiin ainakin jonkin verran näyttöä siitä, että porrastus vähentää korvausvaatimusten määrää.

Katsaus taloudellisia kannustimia koskevaan politiikkaan

Euroopassa sovellettavien sosiaalivakuutusjärjestelmien ja työtapaaturmavakuutusmallien pääpiirteissä ei ole kovinkaan suuria eroja. Useimmissa maissa sosiaaliturvajärjestelmät perustuvat bismarckilaiseen perinteeseen (ansioeläke), ja työtapaaturmava-

kuutuslaitokset ovat valtiojohtoisia monopoleja. Suuressa osassa maita on kilpailulle avoimet markkinat ja Beveridgeläinen jakojärjestelmä (tasaeläke), ja kahdessa pienemmässä maaryhmässä on käytössä sekamuotoisia järjestelmiä. Työtaturmavakuutus- ja sosiaalivakuutusjärjestelmät ovat siis lähtökohtaisesti varsin samanlaisia, mutta yksityiskohtaisemmin tarkasteltuna niissä on luultavasti enemmän eroavuuksia.

Eri maiden ja niiden taloudellisten kannustinjärjestelmien väliset erot luonnollisestikin vaikuttavat työterveyttä ja -turvallisuutta edistävien kannustinmallien siirrettävyyteen. Teoriassa tukiohjelmia, verokannustimia ja erilaisia muita kuin taloudellisia kannustimia pitäisi voida tarjota kaikissa EU-maissa. Riskin mukaista hintaporrastusta esiintyy sekä kilpailulle avoimilla että monopolistisilla markkinoilla. Ennalta ehkäisevien toimenpiteiden, kuten työterveyden ja -turvallisuuteen liittyvän koulutuksen, tai investointien rahoituksessa on kuitenkin jonkin verran eroja. Monopolistisissa malleissa siitä ei pitäisi olla juurikaan haittaa, koska vakuutusyhtiö tietää varmasti hyötyvänsä investointien suotuisasta vaikutuksesta vahinkosuhteeseen. Kilpailulle avoimilla markkinoilla on riskinä se, että yritykset vaihtavat yllättäen vakuutusyhtiötä, jolloin alkuperäisen vakuutusyhtiön kilpailijat korjaavat kaiken hyödyn ennalta ehkäiseviin toimiin tehdyistä investoinneista. Kilpailulle avoimilla markkinoilla tämä ongelma voitaisiin ratkaista tekemällä pitkiä monivuotisia sopimuksia tai perustamalla yhteinen ennalta ehkäisevien toimien rahasto, jota kaikki vakuutusyhtiöt rahoittavat tasapuolisesti.

Lähes kaikki suuret jäsenvaltiot tarjoavat melko aktiivisesti taloudellisia kannustimia. Ranskan, Italian ja Puolan yleisissä sosiaalivakuutusjärjestelmissä on tarjolla monenlaisia kannustimia. Niihin sisältyy yleensä vakuutusmaksun alennusten lisäksi tukiohjelmia, joilla edistetään erityisesti työterveyden ja -turvallisuuteen kohdistuvia investointeja. Espanjassa vakuutuskannustimet huomioidaan kansallisen työterveys- ja -turvallisuusstrategian suunnittelussa, ja tarjolla on paljon erilaisia kansallisia ja alueellisia työterveyden ja -turvallisuuden alan tukiohjelmia. Pienemmistä jäsenvaltioista aktiivisimpia ovat Belgia, Alankomaat ja Suomi, joissa taloudellisia kannustimia on käytössä myös yksityisissä tapaturmavakuutusjärjestelmissä.

Kaiken kaikkiaan katsaus osoittaa, että taloudellisia kannustimia pystytään tarjoamaan kaikissa jäsenvaltioissa riippumatta niiden sosiaaliturvajärjestelmien perinteistä tai siitä, onko työtaturmavakuutusjärjestelmä yksityinen vai julkinen.

Tapaustutkimukset

Tapaustutkimusten mukaan taloudellisilla kannustimilla voidaan tehokkaasti edistää työterveyttä ja -turvallisuutta hyvinkin monenlaisissa ympäristöissä. Kutakin tapaustutkimuksissa esiteltyä kannustinjärjestelmää hallinnoitiin tehokkaasti ja kaikille oli tehty jonkinlainen arviointi. Kuudessa tutkimuksessa oli jopa käytetty kvantitatiivisia indikaattoreita yritysten työoloissa havaittujen myönteisten vaikutusten mittaamiseksi esimerkiksi seuraavasti:

- Ilmoitettujen työtaturmien määrä Saksan teurastamoissa laski yli 25 prosenttia, sen jälkeen kun kannustinjärjestelmä otettiin käyttöön vuonna 2001.
- Suomessa maatalousalan tapaturmatiheys laski yli kymmenen prosenttia.
- Työterveyden ja -turvallisuuden rahoitetun hallintajärjestelmän käyttöön ottaneista Puolan yrityksistä 70 prosentissa työtaturmat vähenivät ja vakuutusmaksut laskivat, ja vaarallisissa oloissa työskenteleviksi ilmoitettujen työntekijöiden määrä väheni 50 prosentissa yrityksistä.
- Italian työtaturmavakuutuslaitos myöntää pk-yrityksille lainatukea työterveyteen ja -turvallisuuteen kohdistuviin investointeihin; ohjelmaan osallistuneissa yrityksissä sattui 13–25 prosenttia vähemmän tapaturmia kuin muissa yrityksissä.
- Saksan sairausvakuutusalan kannustinjärjestelmässä sairauspäivärahat ja sairauspoissaolot vähenivät merkittävästi, kun yritykset ottivat käyttöön nykyaikaisen työterveyden hallintajärjestelmän.
- Alankomaissa käynnistettiin ohjelma uusiin työterveyttä ja -turvallisuutta edistäviin koneisiin ja laitteisiin tehtävien investointien tukemiseksi; se johti työolojen paranemiseen 76 prosentissa yrityksistä (työnantajista 40 prosenttia piti uusia laitteita erittäin hyödyllisinä ja 36 prosenttia melko hyödyllisinä).

Taloudellisten kannustinten menestystekijät

Raportin kolmesta osasta voidaan esittää yhteenvedona seuraavat menestystekijät:

1. Kannustinjärjestelmässä ei pidä palkita pelkästään työterveyden ja -turvallisuuden hallinnassa jo saavutettuja tuloksia (tapaturmatiheys) vaan myös ennalta ehkäiseviä toimia, joilla vähennetään tulevia tapaturmia ja terveysongelmia.
2. Kannustinjärjestelmän on oltava avoin kaikenkokoisille yrityksille ja siinä on kiinnitettävä erityistä huomiota pk-yritysten erityistarpeisiin.
3. Kannustimen on oltava riittävän suuri, jotta se houkuttelisi työnantajia osallistumaan.
4. Palkkiolla on oltava selkeä ja välitön yhteys yritykseltä edellytetyyn ennalta ehkäisevään toimintaan.
5. Kannustinjärjestelmälle on määriteltävä selkeät myöntämisperusteet ja sen on oltava mahdollisimman helppokäyttöinen, jotta osallistuville yrityksille ja kannustimia tarjoaville organisaatioille aiheutuisi mahdollisimman vähän hallinnollista rasitusta.
6. Suurelle määrälle yrityksiä kohdennettavista kannustimista tehokkaimpia ovat vakuutus- tai veroperusteiset kannustimet, joille on asetettu tarkasti määritellyt kriteerit (suljettu järjestelmä).
7. Tukiohjelmat ovat puolestaan tehokkain ratkaisu silloin, jos tavoitteena on edistää innovatiivisia ratkaisuja jollakin tietyllä alalla (avoin järjestelmä).

Lisätietoja

<http://osha.europa.eu/fi/topics/business>

Euroopan työterveys- ja työturvallisuusvirasto

Gran Vía, 33, 48009 Bilbao, ESPANJA

P. +34 944794360 • F. +34 944794383

Sähköposti: information@osha.europa.eu

© Euroopan työterveys- ja työturvallisuusvirasto. Tekstin jäljentäminen on sallittua, kunhan lähde mainitaan. *Printed in Belgium*, 2010

